

The Use of Virtual Social Networks and its Position in Lifestyle (Case Study: Telegram Social Network and Imam Sadiq^(a.s) University Students)

Mohammad Pahlevanizadeh*

Received: 2017/05/24

Accepted: 2017/08/12

Virtual social networks are widely welcomed by users and they spend a considerable portion of their daily time in these networks. In order to find out the relation between the time that people devote to the internet and the effects of their presence in social networks on lifestyle, the present study was conducted with a focus on students of Imam Sadiq(a.s) University as a case study with qualitative approach and observation (cooperative and non-participative) and unstructured interviews.

The results showed that the most use of these networks is in dormitories and at night and before sleep. Using virtual networks in classroom is second. research shows that students try to use virtual social networks in the university mosque.

According to the research, virtual social networks in providing entertainment and entertainment, co-ordinator activities (such as job, job, religious activity, participation in political activities, group of poems), providing information about the events and conditions of society (including sport, political, economic, etc.), socialization (including communication with spouse, communication with friends) and neglect of reality (including time of sleep and rest, prayers, face to face communication) can influence students lives.

Key Words: Virtual reality networks, telegrams, lifestyle, university students, Imam Sadeq(a.s).

کاربری شبکه‌های اجتماعی مجازی و جایگاه آن در سبک زندگی (مورد مطالعه: شبکه تلگرام و دانشجویان دانشگاه امام صادق (علیه‌السلام))

محمد پهلوانی‌زاده*

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۰۳/۰۳

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۰۵/۲۱

چکیده

شبکه‌های اجتماعی مجازی، امروزه با استقبال فراوانی از سوی کاربران مواجه شده‌اند و آنان بخش قابل توجهی از ساعات روزانه خود را در این شبکه‌ها سپری می‌کنند. در همین راستا برای پی‌بردن به رابطه میان زمانی که افراد به اینترنت اختصاص می‌دهند و تأثیرات حضورشان در شبکه‌های اجتماعی بر سبک زندگی، پژوهش حاضر با تمرکز بر دانشجویان دانشگاه امام صادق (علیه‌السلام) به عنوان مورد مطالعه‌شونده با رویکرد کیفی و روش مشاهده (مشارکتی و غیرمشارکتی) و مصاحبه ساخت‌نیافته انجام شد. نتایج پژوهش نشان داد که بیشترین استفاده دانشجویان از شبکه‌های مذکور در خوابگاه‌ها و به هنگام شب و قبل از خواب صورت می‌گیرد. استفاده از شبکه‌های مجازی در کلاس درس در رتبه دوم قرار دارد. پژوهش نشان داد که دانشجویان سعی می‌کنند که در مسجد دانشگاه از شبکه‌های اجتماعی مجازی استفاده‌ای نداشته باشند.

براساس پژوهش انجام گرفته، شبکه‌های مجازی اجتماعی در فراهم کردن تفریح و سرگرمی، فعالیت‌های هماهنگ‌کننده (از جمله انجام کارهای تشکیلاتی، شغل، فعالیت‌های دینی، مشارکت در فعالیت‌های سیاسی، گروه شعر)، فراهم کردن اطلاعات درباره رویدادها و شرایط جامعه (از جمله ورزشی، سیاسی، اقتصادی و...)، دسترسی سریع و مؤثر و با کیفیت بالا، انتشار سریع و آزادانه اخبار و اطلاعات، جامعه‌پذیری (از جمله ارتباط با خانواده، ارتباط با همسر، ارتباط با دوستان)، کاهش تنش اجتماعی (امکان بیان ایده‌ها به صورت آزادانه)، تسهیل نوآوری، اقتباس و پیشرفت (همانند موضوعات آموزشی و تحصیلی شامل ارسال مطالب و فایل‌های درسی، ارتباط با اساتید، انجام تکالیف، اخبار کلاس‌ها، انگیزه دادن در زمینه تخصصی و کاری دانشجویان) و همچنین غفلت از واقعیت (شامل زمان خواب و استراحت، عبادات، ارتباطات چهره به چهره) در زندگی دانشجویان تأثیرگذار است.

واژگان کلیدی: شبکه‌های اجتماعی مجازی، تلگرام، سبک زندگی، دانشجویان دانشگاه امام صادق (علیه‌السلام).

* دانش‌آموخته کارشناسی ارشد، دانشکده معارف اسلامی و فرهنگ و ارتباطات دانشگاه امام صادق (علیه‌السلام).
m.pahlavanizadeh@gmail.com

مقدمه

فضای مجازی تبدیل به منزلگاه هزاران گروه از مردمی شده است که همدیگر را برای به اشتراک گذاشتن اطلاعات ملاقات می‌کنند، درباره علائق دوجانبه بحث می‌کنند، گیم بازی می‌کنند و به تجارت می‌پردازند. شبکه‌های اجتماعی مجازی نوع جدیدی از شبکه‌های ارتباطات اجتماعی هستند که توانسته‌اند سهم قابل توجهی از مدت صرف شده برای ارتباطات اجتماعی را به خود اختصاص دهند و در عوض از تعاملات اجتماعی پیش از خود بکاهند. سهولت کاربری، امکانات شبکه‌های مجازی و تنوع محتوایی آن همراه با اختیار حضور و عدم حضور لحظه‌ای در آن سبب شده که اکثر گروه‌های سنی بتوانند نیازهای ارتباطی خود را تأمین کرده و با نیازهای جدیدی نیز آشنا شوند (بل، ۱۳۸۹، ص. ۱۵۵).

از سوی دیگر، مفهوم سبک زندگی بیانگر روش زندگی و منعکس‌کننده طیف کاملی از ارزش‌ها، عقاید و فعالیت‌های اجتماعی است. سبک زندگی از الگوهای فرهنگی، رفتاری و عادات شکل می‌گیرد و افراد به طور روزمره آن‌ها را در زندگی فردی و اجتماعی خود به کار می‌گیرند. افراد به واسطه کنش‌های اجتماعی متقابل خود با والدین، دوستان، همسالان، آشنایان و همچنین مصرف رسانه‌ها، الگوهای رفتاری را می‌آموزند. به عبارتی سبک زندگی شامل فعالیت‌های معمول و روزانه است که شخص آنها را در زندگی خود به کار گرفته و روی سلامت او تأثیر دارد (ایگلتون، ۱۳۸۱). به نظر هابرماس سبک زندگی تحت تأثیر سطح ساختاری (بازتولید فرهنگ)، سطح موقعیتی (بازتولید اجتماعی) و سطح فردی (اجتماعی کردن) تغییر می‌کند؛ بنابراین شبکه‌های اجتماعی به عنوان به وجودآورنده سیستم اجتماعی و سیستم روابط پیچیده بین افراد که بازتولید اجتماعی و فرهنگی و اجتماعی کردن افراد را در درون خود نهفته دارد، می‌تواند منبع تولیدکننده سرمایه اجتماعی باشد و سبک زندگی افراد جامعه را تغییر دهد. در کنار همه آثار مثبت شبکه‌های اجتماعی مجازی، تصور برخی از پیامدهای منفی آنها و چالش‌هایی که ایجاد کرده‌اند، امری بدیهی است (شاهنوشی و تاجی، ۱۳۹۱، صص. ۹۲-۹۳).

رسانه‌ها و الگوهای استفاده از آنها و نیز انواع محتواهای رسانه‌ای مورد استفاده با هویت ما پیوند می‌خورند. از این طریق، روابط ما با رسانه‌ها برای ما بر اساس سبک مصرف رسانه‌ای (که بخشی از سبک زندگی ماست) تعریف می‌شوند. در برخی مواقع

هم ممکن است انتخاب آگاهانه‌ای انجام گیرد تا از طریق انتخاب و استفاده فردی از رسانه‌ها، احساس هویت مشترک با دیگران تقویت گردد تا در واقع سبک خود را به سبک عمومی نزدیک سازیم.

اینکه شبکه‌های اجتماعی تا چه حد می‌توانند تأثیرگذار باشند و چه تغییراتی را در عناصر مختلف جامعه به وجود می‌آورند، مخاطبان عمده این شبکه‌ها چه کسانی هستند و چه نوع استفاده‌ای از این شبکه‌ها می‌کنند، نیازمند تحقیقات و بررسی‌های مداوم است تا روند تغییرات و جنبه‌های مختلف تأثیرات آن مورد توجه قرار گیرد. باید بررسی شود که با ورود شبکه‌های اجتماعی چه تغییراتی در سطوح مختلف جامعه و زندگی افراد به وجود می‌آید و آیا می‌توان ورود شبکه‌ها و کاربرد آنها را به گونه‌ای کنترل نمود تا تعارضات اجتماعی و فرهنگی ناشی از ورود آنها را به حداقل برساند. از طرفی از آنجایی که جوانان یک جامعه مستعدترین قشر جامعه به حساب می‌آیند و ریسک‌پذیری بالاتری نسبت به بقیه قشرها دارند و با این گونه تغییرات آسان‌تر روبرو می‌شوند؛ بر این اساس، توجه به تأثیرگذاری شبکه‌های اجتماعی مجازی بر روی رفتار کاربران به خصوص جوانان در فضای واقعی از جمله تأثیر بر روابط دوستی، تفریح، آرامش روحی، عبادت، ورزش، میزان استراحت و خواب و حتی سطح تحصیلی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. و چه بسا آگاهی‌بخشی به افراد نسبت به این تأثیرات پنهانی را می‌طلبد.

در عصر حاضر زندگی مجازی انسان‌ها در کنار زندگی واقعی آنها قرار گرفته است و بسیاری از افراد در سراسر جهان برای خود یک حیات مجازی با هویت، شخصیت و سبک زندگی متفاوت قائل هستند. از این حیث، توصیف وضعیت موجود فضای سایبر و سیاست‌گذاری برای رسیدن به وضعیت مطلوب اهمیت زیادی پیدا می‌کند (نوروزی، ۱۳۹۱، ص. ۷).

شکل‌گیری شبکه‌های مجازی، بازی‌های آنلاین گروهی، وبلاگ‌ها و سایت‌های شخصی خبری و اخیراً زندگی دوم توجه به آثار فرهنگی فناوری اطلاعات و ارتباطات را بسیار جدی کرده است. احتمالاً جذابیت شبکه‌های اجتماعی مجازی و سهولت فعالیت در آنها سبب شده حداقل به دلیل زمان مصرفی برای آن، بخشی از سبک زندگی که مرتبط با چنین تعاملاتی است دچار تغییراتی شود (علیمرادی، ۱۳۸۹، صص. ۱۲-۱۳). پدیده‌ای که به راحتی می‌توان آثار آن را در خوابگاه‌های دانشجویی مشاهده کرد.

با این توصیفات، سؤالات اصلی و فرعی پژوهش حاضر به قرار زیر طرح می‌شود:

۱. سؤالات تحقیق

۱-۱. سؤالات اصلی

- ۱- کمیت و کیفیت کاربری شبکه‌های اجتماعی مجازی در میان گروه‌های مختلف دانشجویان دانشگاه امام صادق (علیه‌السلام) چگونه است؟
- ۲- کاربری شبکه‌های اجتماعی مجازی در میان گروه‌های سؤال اول چه تأثیری بر سبک زندگی آنان گذاشته است؟

۲-۱. سؤالات فرعی

- ۱- کمیت و کیفیت کاربری شبکه‌های اجتماعی مجازی در میان دانشجویان دانشگاه امام صادق (علیه‌السلام)، در محل کلاس‌ها چگونه است؟
- ۲- کمیت و کیفیت کاربری شبکه‌های اجتماعی مجازی در میان دانشجویان دانشگاه امام صادق (علیه‌السلام)، در محل خوابگاه‌ها چگونه است؟
- ۳- کمیت و کیفیت کاربری شبکه‌های اجتماعی مجازی در میان دانشجویان دانشگاه امام صادق (علیه‌السلام)، در محل مسجد دانشگاه چگونه است؟

۲. چارچوب مفهومی

۲-۱. سبک زندگی

زیمل در مورد سبک زندگی عبارت‌های متعددی دارد مانند اینکه «سبک زندگی تجسم تلاش انسان است برای یافتن ارزش‌های بنیادی یا به تعبیری فردیت برتر و شناساندن آن به دیگران که در قالب شکل‌ها و صورت‌های رفتاری نمود می‌یابد» (Simmel, 1990, p. 314) و همچنین این عبارت که سبک زندگی را «عینیت‌بخشی به ذهنیات در قالب اشکال شناخته شده اجتماعی تعریف می‌کند» (Simmel, 1990, p. 463). با توجه به تعاریف و عبارت‌های زیمل، می‌توان این تعریف از سبک زندگی را برگزید که «سبک زندگی کل به هم پیوسته‌ای از شکل‌هایی است که فرد حسب انگیزه‌های درونی خود و به واسطه تلاشی که برای ایجاد توازن میان شخصیت ذهنی و زیست محیط عینی و انسانی‌اش به انجام می‌رساند، برای زندگی خود برمی‌گزیند» (مهدوی کنی، ۱۳۸۷، ص. ۵۲). از نظر

سایر دانشمندان یکی از راه‌هایی که می‌توان به درک بهتری از مفهوم سبک زندگی مختلف دست یافت، بررسی عناصر و مؤلفه‌هایی است که ایشان برای سبک زندگی برشمرده و یا در تحقیقات خود از آن‌ها به عنوان شاخص بهره برده‌اند. این شاخص‌ها در ادامه مختصراً بیان می‌گردد: ۱- مصرف، ۲- فعالیت‌های فراغت، ۳- سلیقه، ۴- روابط انسانی و ۵- روابط شغلی.

همچنین، شبکه‌های اجتماعی مانند تلگرام، از طریق پشتیبانی از تعامل، حمایت از ارائه و دریافت بازخورد؛ همچنین تقویت ارتباط بین افراد، به بهبود فرایند یادگیری و کسب مهارت‌های اساسی مانند تفکر انتقادی، خلاقیت و حل مسئله در فراگیران کمک می‌کنند (آریانی و همکاران، ۱۳۹۴، ص. ۳۰). از طریق شبکه‌های اجتماعی مجازی دانشجویان قادر به ساختن پروفایل، تسهیم اطلاعات، دیدن یادداشت‌های دیگر دانشجویان و غیره هستند (Java et al, 2007, p. 25). این شبکه‌ها به استادان کمک می‌کنند تا ضمن دریافت اطلاعات مورد نیاز درباره دانشجویان، فرایند یادگیری فعال و اجتماعی آنان را به نحو مطلوب‌تری پشتیبانی کنند (Isik, 2013, p. 215).

دانشجویان از طریق تلگرام می‌توانند با یکدیگر و با استادان، به نحوی سریع ارتباط برقرار کنند و به یکدیگر در خصوص مسائل مختلف درسی و کلاسی به موقع اطلاع‌رسانی کنند. با استفاده از تلگرام دانشجویان می‌توانند علاوه بر انتقال مواد و فایل‌های درسی به سایر دانشجویان، تکالیف و فعالیت‌های کلاسی خود را به استادان، ارسال و از آن‌ها بازخورد دریافت کنند (Sari-Motlagh et al, 2016, p. 1162). به همین منوال، تلگرام امکانات مناسبی را برای معرفی موضوعات و منابع اطلاعاتی مرتبط با موضوع تدریس، در اختیار دانشجویان و استادان قرار می‌دهد و امکان دریافت اطلاعات جدید و مورد نیاز را بدون محدودیت برای اعضای گروه فراهم می‌آورد (چراغ ملایی و همکاران، ۱۳۹۳، ص. ۳۷). همچنین، دانشجویان می‌توانند با طرح نظر خود در فضای عمومی شبکه و با کمک استادان در بحث‌های گروهی و پرسش و پاسخ پیرامون مسائل درسی و کلاسی شرکت کنند (Irwin et al, 2012, p. 1221).

با تسهیل همکاری و انجام کار تیمی از طریق شبکه‌های اجتماعی، دانشجویان تعاملات رسمی و غیررسمی خود را با یکدیگر گسترش می‌دهند و ضمن کار کردن بر روی پروژه‌های درسی مشترک، آن‌ها را برای استفاده، در اختیار دانشجویان دیگر قرار

می‌دهند (Hamid et al, 2015, p. 3). افزون بر این موارد، تصویرسازی محتوای درسی برای دانشجویان (Isik, 2013, p. 214)، افزایش اعتماد به نفس، انگیزه و مهارت یادگیری دانشجویان، ارائه مواد درسی شخصی شده و مستقل شدن دانشجو در جریان یادگیری (Racthman & Firpo, 2011, p. 4)، ایجاد فضایی برای کلاس مجازی به عنوان حمایت نوآورانه از فرایندهای آموزشی (Milosevic et al, 2015, p. 579)، کمک به استادان برای انتخاب و استفاده از روش‌های تدریس مناسب بر اساس علایق دانشجویان، تقویت تفکر انتقادی و یادگیری پروژه‌محور تیمی (چراغ ملایی و همکاران، ۱۳۹۳، ص. ۳۱)، از دیگر کاربردهای تلگرام در آموزش عالی به شمار می‌روند. به علاوه می‌توان با به کارگیری شبکه‌های اجتماعی در فرایند آموزشی و یا درمانی، از آنها به طور بهینه در جهت اهداف آموزشی استفاده کرد (Tecelehaimanot & Hickman, 2011, p. 7). گرچه رسانه‌های اجتماعی پتانسیلی برای ایجاد تأثیرات منفی بر روی دانشجویان دارند، با این وجود این شبکه‌ها می‌توانند به عنوان یک منبع مفید و مثبت برای دانشجویان در جنبه‌های مختلف خدمت‌رسانی کنند به شرطی که به طرز صحیحی مورد استفاده قرار بگیرند (Hanson et al, 2011, p. 7). مثلاً دانشگاه‌ها می‌توانند به صورت مؤثر و مثبت به دانشجویانشان در زمینه تخصصی و کاری خودشان انگیزه بدهند. افزایش انگیزه دانشجویان می‌تواند در موفقیت‌های آنان، نمرات و سایر جنبه‌های روان‌شناختی افراد مؤثر و مفید واقع شود (Imhof et al, 2007, p. 2827).

محدود بودن میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی و استفاده از آنها جهت ارتباط با اساتید، خانواده و دوستان می‌تواند دانشجویان را در کسب عملکرد تحصیلی و آکادمیکی مثبت کمک کنند. گرچه عکس این قضیه نیز صادق است. بدین معنی که سپری کردن زمان بیش از حد جهت استفاده از شبکه‌های مجازی باعث تأثیر منفی بر دانشجویان و وارد ساختن خلل در عملکرد تحصیلی و آکادمیکی آنان می‌شود (Kirschner & Karpinski, 2010, p. 1239). باید توجه داشت که هر چند فعالیت و عضویت در این شبکه‌ها سبب تسهیل ارتباط با دوستان می‌شود (Pempek et. al, 2009, p. 229)، ولی به همان میزان با کاهش زمان مطالعه دانشجویان، سبب اختلال در روند تحصیل آنها می‌شود (O'Brien, 2011, p. 69). استفاده از شبکه‌های مجازی باعث کاهش تمرکز بر عملکرد تحصیلی شده و بر عادات مطالعه فردی تأثیر

می‌گذارد و استفاده افراطی از شبکه‌ها می‌تواند اثر منفی بر عملکرد آکادمیکی آنان داشته باشد (Jacobsen & Forste, 2011, p. 275).

در مجموع، با توجه به مطالب اشاره شده و زمینه‌های پرشمار کاربرد تلگرام در فعالیت‌های آموزشی، استفاده از تلگرام در این حوزه می‌تواند منجر به توانمندسازی استادان و دانشجویان و در نتیجه بهبود سطح کیفیت یادگیری شود.

۲-۲. نظریه کارکرد پیام‌های ارتباطی

تعریف نقش‌ها و کارکردهای فردی و اجتماعی پیام‌های ارتباطی، منبعث از نظریه کارکردگرایی^۱ در جامعه‌شناسی است. نظریه کارکردگرایی ضمن بنیادی انگاشتن ارزش‌ها و هنجارهای مشترک برای جامعه، بر نظم اجتماعی مبتنی بر توافقی‌های ضمنی تأکید می‌کند و دگرگونی‌های اجتماعی را دارای آهنگی کند و سامان‌مند می‌داند.

کارکردگرایی در تبیین پدیده‌های اجتماعی، به خدمتی که این پدیده‌ها در نظم و تعادل چارچوب اجتماعی دارند توجه و همه رخدادها و فعالیت‌های نهادینه شده را براساس «نیاز»های جامعه توجیه می‌کند. بنابراین، نقش‌ها و کارکردهایی که برای رسانه‌ها در جامعه تعریف می‌کند، رفع نیازهایی چون تداوم، نظم، یکپارچگی، هدایت و سازگاری است. از این دیدگاه، جامعه از عناصر مختلفی تشکیل می‌شود که به یکدیگر متکی هستند و به صورت یک نظام در محیط خود فعالیت می‌کنند. رسانه یکی از عناصر زیرمجموعه نظام محسوب می‌شوند که بخش‌های مختلف نظام را به یکدیگر مرتبط می‌سازند و ضمن تأمین نظم و یکپارچگی درونی نظام، ظرفیت پاسخگویی آن را در بحران‌ها براساس واقعیت‌ها افزایش می‌دهند.

۲-۲-۱. کارکردها

دنيس مک کوايل^۲ کارکردهای اجتماعی رسانه‌ها را به تفکیک چنین برمی‌شمارد:

الف. اطلاعات^۳

- فراهم کردن اطلاعات درباره رویدادها و شرایط جامعه و جهان
- فهم روابط قدرت
- تسهیل نوآوری، اقتباس و پیشرفت

ب. همبستگی^۴ (ارتباط)

- تبیین، تعبیر و تفسیر معنای رویدادها و اطلاعات
- حمایت از نظم و اقتدار مستقر
- جامعه‌پذیری
- هماهنگ کردن فعالیت‌های مجزا
- ایجاد اجماع

ج. تداوم^۵ (استمرار)

- بیان و معرفی فرهنگ مسلط و شناساندن خرده‌فرهنگ‌ها و پیشرفت‌های فرهنگی جدید
- تقویت و حفظ وجوه مشترک ارزش‌ها

د. سرگرمی^۶

- فراهم کردن تفریح و سرگرمی، تغییر توجه و [ایجاد] آرامش
- کاهش تنش اجتماعی

هـ. بسیج^۷

- فعالیت‌های هماهنگ‌کننده برای موضوعات اجتماعی در حوزه سیاست، قدرت، اقتصاد، توسعه، کار و گاهی اوقات دین.

بنابراین رسانه‌های جمعی اساس جامعه هستند برای:

- یکپارچگی و هماهنگی
- نظم، کنترل و ثبات
- انطباق با تغییر
- بسیج
- مدیریت تنش

• تداوم تفکر و ارزش (Mcquail, 2006, pp. 97-8).

۲-۲-۲. کژکارکردها

رسانه‌ها علاوه بر ایفای نقش‌ها و کارکردهای مثبت در جامعه، در جهت ایجاد نظم و انسجام اجتماعی و بسیج همگانی، در مواقعی دارای کژکارکردهایی هستند که برای جامعه و مخاطبان تبعات منفی دارند.

در ایفای کارکرد خبری و اطلاع‌رسانی و نظارت بر محیط، چنانچه رسانه‌ها به خطرات و تهدیدهای احتمالی بیش از حد تأکید کنند، باعث ترس و وحشت مردم می‌شوند. همچنین رسانه‌ها با انتشار بیش از حد اخبار و اطلاعات و جذب این اطلاعات توسط مردم، باعث تخدیر ذهنی، رخوت و بی‌اعتنایی مخاطبان می‌شوند. در ایفای کارکرد همبستگی، چنانچه رسانه با تأکید بیش از حد بر ثبات و انسجام اجتماعی، نسبت به آزادی فردی و دگرگونی اجتماعی بی‌اعتنا باشند، دارای آثار و پیامد منفی‌ای چون سازگاری توده‌ها، شکل‌گیری افکار قالبی، جلوگیری از نوآوری و تغییر اجتماعی و کاهش نقد و انتقاد خواهند بود. در ایفای نقش انتقال میراث فرهنگی، رسانه‌ها می‌توانند دارای کژ کارکردهایی چون تقویت جامعه توده‌وار و تضعیف خرده‌فرهنگ‌ها، گرایش به همسان‌سازی و جلوگیری از توسعه فرهنگی باشند. کارکرد سرگرمی رسانه‌ها و کمک آن‌ها به پر کردن اوقات فراغت، دارای کژ کارکردهایی چون غفلت از واقعیت، تنزل سلیقه عمومی، تخریب هنر متعالی و عادت به تن‌آسایی است (مهدی‌زاده، ۱۳۹۳، صص. ۵۱-۵۲).

۳. روش پژوهش

پژوهش کیفی اغلب به روش‌ها یا شیوه‌هایی گفته می‌شود که به منظور به‌دست آوردن داده‌های ذهنی به کار می‌رود. با آنکه دانشمندان علوم اجتماعی و رفتاری اغلب درباره طبقه‌بندی پژوهش کیفی، واژه‌شناسی و توصیف آن با یکدیگر اختلاف‌نظرهای گسترده‌ای دارند، اما معتقدند که روش اصلی این رویکرد پژوهش عبارت است از مشاهده (مستقیم یا مشارکتی)، مصاحبه (روایتی یا عمیق) و روش‌های غیرمداخله‌ای. برون‌داد پژوهش‌های کیفی اطلاعات توصیفی است که می‌تواند به فهم بهتر احساسات، عواطف و افکار آزمودنی‌ها کمک کند. به بیان دیگر، این نوع پژوهش به دنبال شناخت و درک افراد است و با محدود ساختن مطالعه بر فرد یا جامعه در پی توجیه و تفسیر افکار و نگرش‌ها است (خداوردی، ۱۳۸۷، صص. ۲۰).

۳-۱. روش مشاهده در تحقیق کیفی

روش مشاهده‌ای عبارت است از استفاده منظم و سیستماتیک از همه حواس همراه با

ثبت رویدادها، رفتارها و موضوعاتی که در صحنه تحقیق وجود دارد (مارشال، ۱۳۷۷، ص. ۱۱۱). روش مشاهده‌ای از نقطه‌نظر مشارکت تحقیق در نقش‌های درون صحنه و یا صرفاً مشاهده‌گر بودن در صحنه به دو دسته اصلی مشاهده مشارکتی^۸ و مشاهده غیرمشارکتی^۹ تقسیم می‌شود.

۳-۱-۱. مشاهده مشارکتی

در مشاهده مشارکتی، مشاهده توسط محقق که خود به عنوان جزئی از صحنه مورد مشاهده نقش ایفا می‌کند انجام می‌شود. در واقع در این‌گونه مشاهده، محقق خود جزئی از نظامی است که مورد مطالعه قرار می‌گیرد. این روش وقتی استفاده می‌شود که محقق در تلاش کشف گونه‌های پنهان پدیده است. محقق که در نقش یک کارگر ساختمانی می‌ایستد و همراه دیگر کارگران برای انجام کار اجیر می‌شود یا پژوهشگر که با مقدمه‌چینی لازم خود را در زندان به عنوان یک زندانی قرار می‌دهد از مشاهده مشارکتی استفاده می‌کنند (طالب، ۱۳۶۹، ص. ۱۱۱).

مشاهده مشارکتی شکل مشخصی از تحقیق میدانی است که در آن محقق به منزله کنشگر در رویدادهای مورد مطالعه شرکت می‌کند (ببی، ۱۳۸۱، ج ۲، ص. ۵۸۴). مشاهده مشارکتی، به مفهوم سنتی اصطلاحی است که برای توصیف مهارت حرفه‌ای تجربه کردن و ثبت رخدادها در محیط‌های اجتماعی به کار می‌رود (لیندلف و تیلور، ۱۳۸۸، ص. ۱۸۵). در این پژوهش نیز محقق با مشارکت در برنامه‌های رسمی و غیررسمی دانشجویان و دانشگاه و رفتن به خوابگاه‌ها و حضور در اتاق‌ها، سعی در کنش دانشجویان داشته است.

مشاهده مشارکتی را می‌توان استراتژی‌ای برای مطالعه میدان تعریف کرد که همزمان، تحلیل اسناد و مدارک، مصاحبه با پاسخگویان و افراد مطلع، مشارکت و مشاهده مستقیم و درون‌نگری را با یکدیگر تلفیق می‌کند (فلیک، ۱۳۸۷، ص. ۲۴۴). در مشاهده غیرمشارکتی، مشاهده توسط محقق که نقشی در گروه یا جامعه مورد مطالعه ندارد و در واقع از بیرون به قضایا می‌نگرد، انجام می‌شود. در این‌گونه مشاهده پژوهشگر جزئی از پدیده مورد مشاهده محسوب نمی‌شود. این روش وقتی مورد استفاده قرار می‌گیرد که محقق به ویژگی‌های ظاهری و فیزیکی پدیده مورد بررسی توجه دارد (طالب، ۱۳۶۹، ص. ۱۱۶).

۳-۲. مصاحبه عمیق (ساختار نیافته)

پژوهشگران کیفی عموماً مصاحبه‌های ساخت‌نیافته و نیمه‌ساخت‌یافته را به کار می‌برند زیرا مصاحبه‌های ساخت‌یافته، غیرقابل انعطاف است، در حالی که انعطاف‌پذیری در پژوهش کیفی از ارزش بسزایی برخوردار است. در مصاحبه‌های ساخت‌نیافته پرسش‌های آماده و از پیش تعیین شده‌ای وجود ندارد به جز یک سؤال که در آغاز در زمینه پژوهش پرسیده می‌شود. مصاحبه‌هایی از این نوع تا حد زیادی انعطاف‌پذیر است و امکان می‌دهد به اندیشه‌های آگاهی‌دهندگان آن‌گونه که به فرایندهای فکری آن‌ها مرتبط است پی ببرید. سؤال‌ها از نظم خاصی پیروی نمی‌کنند اما دارای ترتیبی اند که به جواب‌های سؤال‌های اولیه بستگی دارند (هومن، ۱۳۹۱، صص. ۱۱۵-۱۱۳). شکلی از مصاحبه‌های ساخت‌نیافته که به واقع غنی‌ترین داده‌ها را خلق و اغلب شواهدی شگفت‌آور فراهم می‌آورد، در فرهنگ بررسی‌های کیفی، مصاحبه عمیق نامیده می‌شود (هومن، ۱۳۹۱، ص. ۱۱۶). «مصاحبه عمقی تکیه‌گاه اصلی مشاهده مشارکتی است و هم مشاهده‌کنندگان شرکت‌کننده و هم محققانی که وانمود نمی‌کنند که جزئی از موضوع مورد مطالعه‌اند از آن استفاده می‌کنند» (ببی، ۱۳۸۱، ج ۲، ص. ۵۸۴).

۴. داده‌های تحلیلی

در این پژوهش داده‌های جمع‌آوری شده با انواع روش‌های مشاهده و مصاحبه، با استفاده از روش تماتیک تحلیل شده است. در ابتدا با کمک گرفتن از ادبیات موضوع، دسته‌ای از مشخصه‌های کارکردها و کژکارکردهای رسانه‌ها، به عنوان مضامین اصلی برگزیده شده‌اند و پس از طبقه‌بندی نکات کلیدی کدگذاری شده، مضامین اصلی پژوهش را سامان دادیم. با توجه به برخی از مؤلفه‌های سبک زندگی که در بخش نظری گفته شده، مؤلفه‌هایی مانند: عقاید (موضوعات سیاسی، اجتماعی، دینی و...)، روابط انسانی (از بین فردی گرفته تا اجتماعی، ارتباطات و تعاملات)، مصرف رسانه‌ای و سلیقه، و فعالیت‌ها (مانند سرگرمی، اوقات فراغت، شغل و...)، و همچنین کاربرد شبکه‌های اجتماعی در فعالیت‌های آموزشی و مباحث تحصیلی، و برخی موارد پراکنده دیگر (مانند عبادات، خواب، سطح نگرش) نیز در این پژوهش مورد بررسی قرار گرفت. همچنین بر اساس کارکردها و کژ کارکردهای رسانه که در بخش نظری بدان اشاره شد،

یافته‌های پژوهش را در دو بخش «کارکردها» و «کژکارکردها» بررسی کردیم. به این صورت که در بخش کارکردها موارد مثبت تأثیرگذاری شبکه‌های مجازی اجتماعی بر سبک زندگی دانشجویان (مانند فعالیت‌ها، اوقات فراغت، شغل، کارهای تشکیلاتی، روابط انسانی، اطلاع‌یابی و اطلاع‌رسانی رویدادها، فعالیت‌های آموزشی و...) و در بخش کژکارکردها موارد منفی تأثیرگذاری (مانند کاهش زمان مطالعه، استفاده سرکلاس، اختلال در خواب و دیر خوابیدن، وقت‌گیر بودن، اختلال در ارتباط چهره‌به‌چهره، ایجاد ترس و وحشت، انتشار بیش از حد اخبار و اطلاعات) این شبکه‌ها بر سبک زندگی دانشجویان ذکر می‌شود؛ که این موارد (مؤلفه) مثبت و منفی نیز براساس مؤلفه‌های سبک زندگی گفته شده در فصل ادبیات نظری، از دل مشاهده‌ها و مصاحبه‌های دانشجویان بیرون کشیده شده است.

در پاسخ به سؤال اول پژوهش که به کمیت و کیفیت کاربری شبکه‌های اجتماعی مجازی در میان گروه‌های مختلف دانشجویان دانشگاه امام صادق (علیه‌السلام) می‌پرداخت یافته‌ها نشان می‌دهد که طبق استفاده دانشجویان از تلگرام می‌توان دانشجویان را به سه گروه کاربر تقسیم‌بندی کرد، کاربران فعال، کاربران نیمه فعال و کاربران کم فعالیت. که در این پژوهش کاربران فعال به طور میانگین بین ۵ الی ۶ ساعت در روز در زمان‌های پس از نهار، بین کلاس‌ها و بعضاً سرکلاس و در زمان‌های استراحت مخصوصاً قبل از خواب (بیشترین زمان استفاده)، از تلگرام استفاده می‌کنند.

کاربران نیمه فعال به طور میانگین ۲ الی ۳ ساعت در روز در زمان‌های پس از نهار و شام و قبل از خواب از تلگرام استفاده می‌کنند و کاربران کم فعالیت به طور میانگین یک ساعت در روز و قبل از خواب از تلگرام استفاده می‌کنند.

۱. کاربری شبکه‌های اجتماعی مجازی در میان گروه‌های سؤال اول چه تأثیری بر سبک زندگی آنان گذاشته است؟

در پاسخ به سؤال دوم که به تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی بر سبک زندگی دانشجویان می‌پردازد، باید گفت بر اساس یافته‌های این پژوهش، این شبکه‌ها دارای کارکردها و کژکارکردهایی بر زندگی دانشجویان بوده است که در ادامه به آنها اشاره می‌شود

الف. کارکردها شامل:

- بروز خود واقعی - بیان ایده‌ها به صورت آزادانه،

- تقویت و توسعه ارتباطات اجتماعی،
 - هماهنگی کارهای تشکیلاتی به وسیله تلگرام،
 - دسترسی راحت به افراد و اطلاعات،
 - ارتباط بهتر و راحت تر با خانواده مخصوصاً دانشجویان شهرستانی،
 - ارتباط بهتر با دوستان مخصوصاً دوستان قدیمی که امکان دیدار حضوری نیست،
 - شغل بچه‌ها (استفاده برای فروش محصولات در تلگرام)،
 - راحت تر بودن نوشتار نسبت به گفتار،
 - مدیریت بدن (توجه به ظاهر برای انتخاب عکس پروفایل خودشان)،
 - امکان ارتباط به صورت مداوم،
 - دریافت سریع و آزادانه اخبار و اطلاعات،
 - اخبار کلاس (برگزار شدن یا نشدن کلاس‌ها)،
 - ارسال مطالب درسی و جزوات،
 - ارتباط راحت تر با اساتید و مخصوصاً اساتید خارج از دانشگاه،
 - استفاده برای دریافت اخبار (سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و...) از طریق تلگرام به جای بقیه رسانه‌ها،
 - مشارکت در فعالیتهای سیاسی در کانال‌ها و گروه‌ها،
 - فعالیتهای دینی (مدیریت گروه‌های حلقه‌های صالحین شهرستان، ارتباط با اساتید قرآنی و ارسال قرائت‌های دانشجویی برای گفتن اشکالات و راهنمایی‌ها)،
 - تفریح و سرگرمی،
 - سرعت در ارتباطات،
 - ارتباطات ارزان تر و راحت تر،
 - استفاده درمانی (مشاوره‌های روانی، جسمی و... توسط پزشک در تلگرام)،
- ب. کژکارکردها شامل:**

- کاهش میزان مطالعه دانشجویان،
- اختلال در خواب شب دانشجویان و سخت بیدار شدن برای نماز صبح و کلاس‌ها،
- استفاده بیشتر در شب‌ها و قبل از خواب (چون همه آن موقع آنلاین هستند)،

- حس نکردن گذر زمان موقع استفاده از تلگرام،
- استفاده سرکلاس،
- رسانه سطحی (عمق نداشتن مطالب در تلگرام نسبت به مطالبی که از کتاب و... می‌خوانند)،
- اختلال در ارتباطات چهره‌به‌چهره.

۴-۱. توضیح کارکردهای یافته شده

براساس گفتگوهای دانشجویان از مهم‌ترین اهداف کاربران برای پیوستن به شبکه‌های اجتماعی مجازی پیگیری روابط دوستی و فامیلی و وابستگی‌های خانوادگی است. مخصوصاً دانشجویانی که به دلیل بُعد مسافت (فاصله شهرستان تا تهران) امکان دیدار خانواده را به صورت مکرر ندارند، معتقد بودند که به وسیله این شبکه‌های مجازی می‌توانند این عدم دیدار خانواده را جبران کنند، و دائماً در ارتباط بودن باعث کاهش دلتنگی آن‌ها می‌شود.

در ارتباط با همسر، شرکت‌کنندگان در این پژوهش ابراز کردند که شبکه‌های مجازی اجتماعی نه تنها باعث اختلال در روابط خانوادگی نشده، بلکه از طریق سهولت ارتباطات از طریق آن باعث بهبود روابط شده است. به این گونه که در مواردی تذکر دادن به طرف مقابل در مورد مسائلی که شوهر نمی‌پسندد، از طریق تلگرام به صورت مکتوب راحت است تا اینکه به صورت شفاهی و رودررو باشد.

دانشجویانی که در ارتباط چهره‌به‌چهره به دلیل خجالتی یا گوشه‌گیر بودن تمایلی به ارتباطات حضوری نداشتند، در فضاهایی همانند تلگرام فارغ از هرگونه ترس یا استرس بیرونی می‌توانستند با دیگر افراد ارتباط برقرار کنند.

بیشتر دانشجویان، از سرگیری روابط قدیمی را یکی از دلایل مهم عضویت خود در این شبکه (تلگرام) بیان کردند. یعنی می‌توان مطمئن بود که دوستان قدیمی محفوظاند و شاید هم از همیشه نزدیک‌تر شده‌اند. همچنین امکان بروز احساسات از طریق آیکن‌های احساسات (استیکرها) و کامنت‌ها به کمک افراد آمده و بهتر احساس خود را بازگو می‌کنند. البته علاوه بر چنین فعالیت‌هایی در عین حال می‌توانستند از تلگرام خود برای فعالیت سیاسی، اجتماعی و فرهنگی - دینی نیز بهره‌مند شوند و دسترسی آسان به

اخبار و تحلیل‌های مستقل در شبکه‌های اجتماعی مجازی نیز برایشان قابل توجه بود. دیگر اینکه با حضور در این شبکه‌ها می‌توانستند با صرف هزینه کمتر نسبت به دیگر راه‌ها و وسیله‌های ارتباطاتی و به دلیل حضور تقریباً همیشگی دوستانشان در این فضا، به هدف خود برسند.

طبق گفته‌های دانشجویان، یکی دیگر از کاربردهای تلگرام تشکیل گروه «شعر» بود که باعث شناسایی دانشجویان جدیدالورود شاعر و شکوفایی استعداد و تعامل سازنده آن‌ها با یکدیگر شده بود.

در کنار تبلیغات چهره‌به‌چهره برای کاندیدای مورد علاقه (انتخاب ریاست جمهوری سال ۱۳۹۶)، تعدادی از بچه‌هایی که گرافیکست بودند یک کانال و گروه تلگرامی درست کرده بودند که پوسترهای تبلیغاتی طراحی می‌کردند و در کانال می‌گذاشتند تا بقیه برای تبلیغ استفاده کنند (مشاهده غیرمشارکتی توسط پژوهشگر).

گفتنی است که بسیاری از جلسات کاری - تشکیلاتی که قبلاً به صورت حضوری برگزار می‌شد و نیاز بود همه افراد در زمان و مکان واحدی حضور داشته باشند و البته به همین دلیل، برگزاری جلسات با مشکل روبرو بود، در حال حاضر این‌گونه جلسات به صورت مجازی و از طریق ایجاد گروه در تلگرام و عضویت افراد جلسه در این گروه برگزار می‌شود. بنابراین با تسهیل همکاری و انجام کار تیمی از طریق شبکه‌های اجتماعی، دانشجویان تعاملات رسمی و غیررسمی خود را با یکدیگر گسترش می‌دهند.

دیگر اینکه یافته‌ها حاکی از آن است شبکه‌های اجتماعی می‌توانند بازاری مناسب برای ارائه و تبلیغ محصولات و کالاهای خود به شمار آیند. دانشجویان با استفاده از امکان کانال‌سازی در تلگرام، برای تبلیغات کالاها و سایل و خوراکی‌ها و... که به صورت غیررسمی در خوابگاه و دانشگاه می‌فروشد، کانال‌هایی در مورد اجناس خود ایجاد و دانشجویان را در آن عضو کرده بودند و در آن به معرفی و تبلیغ محصولات خود و بعضاً از طریق آی‌دی تلگرام خود اقدام به ثبت سفارشات می‌کردند و اطلاعیه کانال و تبلیغات خود را در جاهای مختلف دانشگاه و خوابگاه نصب می‌کردند.

همچنین به دلیل برخی قابلیت‌هایی که تلگرام فراهم کرده است همانند برخی ربات‌های تلگرامی که امکان تبدیل عکس و فرمت pdf را به فایل word دارند (استفاده بسیار زیاد برای دانشجویانی که نیاز به تایپ فایل‌های مختلف دارند)، فراهم کردن

ارتباطات ارزان‌تر، ارسال بهتر انواع فایل‌های درسی و اطلاع‌رسانی و دسترسی راحت‌تر و حضور تقریباً همیشگی دوستان در این شبکه و امکان استفاده از تجربیات دیگر دانشجویان و اساتید، امکان طرح برخی مسائل که به دلیل حفظ ظاهر یا همراهی با دیدگاه‌های مسلط و هنجارهای اجتماعی فرهنگی موجود، در فضای واقعی، کمتر یا اصلاً بروز داده نشده‌اند، سبب شده است دانشجویان به این شبکه روی آورند.

۴-۲. کژکارکردها

محدود بودن میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی و استفاده از آن‌ها جهت ارتباط با اساتید، خانواده و دوستان می‌تواند دانشجویان را در کسب عملکرد تحصیلی و آکادمیکی مثبت کمک کنند. گرچه عکس این قضیه نیز صادق است. بدین معنی که سپری کردن زمان بیش از حد جهت استفاده از شبکه‌های مجازی باعث تأثیر منفی بر دانشجویان و وارد ساختن خلل در عملکرد تحصیلی و آکادمیکی آنان می‌شود (Kirschner & Karpinski, 2010, p. 1239) و همچنین باعث اختلال در زمان خواب و استراحت و عبادت و حتی ارتباطات چهره‌به‌چهره آنان می‌شود.

طبق گفته دانشجویان به دلیل اینکه حجم و تنوع اطلاعات دریافتی از طریق شبکه‌های مجازی اجتماعی بسیار زیاد است و بسته به تعداد گروه‌ها و کانال‌هایی که در آن‌ها عضو هستند، روزانه حجم زیادی از اطلاعات را دریافت می‌کردند که متأسفانه به دلیل عدم مدیریت و دسته‌بندی آن‌ها همراه با حجم زیاد، مقدار اندکی از اطلاعات ذهن‌سپاری می‌شود و انبوهی از آن‌ها فراموش می‌شد و ذائقه دانشجویان را به خواندن تحلیل‌های سطحی، و سطحی دیدن، عادت می‌داد. بر اساس دیگر مشاهدات این پژوهش، استفاده از این شبکه‌ها (به طور خاص تلگرام) در زمان و مکان نامناسب یعنی در هنگام تدریس استاد در کلاس درس و اختلال در فرایند تدریس را نیز به عنوان دیگر موارد منفی می‌توان ذکر نمود.

اختلال در زمان خواب و استراحت و عبادت (به دلیل جذابیت این رسانه و عدم مدیریت زمان در استفاده از آن در زمان قبل از خواب و بیدار ماندن بیش از اندازه در ساعات اولیه شب و عدم توانایی برای سحرخیزی و به دنبال آن از دست دادن وقت فضیلت نماز صبح و البته احساس خمودگی و کسلی در کلاس درس بر اثر نبود وقت

کافی برای خواب) و حتی ارتباطات چهره‌به‌چهره دانشجویان (عدم توجه به همدیگر در جمع‌های دوستانه به دلیل سرگرم بودن برخی از دوستان به تلگرام و ایجاد ناراحتی برای بقیه افراد حاضر در جمع) از دیگر تأثیرات منفی این شبکه (تلگرام) بر آنان بود. در مواردی هم شاهد ایجاد مزاحمت‌هایی از طریق ارسال عکس‌های خانوادگی به آیدی شخص و تهدید به پخش و تکثیر آن‌ها بوده‌ایم.

۵. پاسخ به سؤالات فرعی

۱. کمیت و کیفیت کاربری شبکه‌های اجتماعی مجازی در میان دانشجویان دانشگاه امام صادق (علیه‌السلام)، در محل کلاس‌ها چگونه است؟
برای پاسخ به این سؤال باید گفت که تعداد اندکی از دانشجویان براساس مصاحبه‌ها و گفتگوها، در کلاس درس از تلگرام استفاده می‌کنند. همچنین این مقدار استفاده هم به دلیل خستگی‌های ناشی از کلاس به دلیل طولانی شدن مدت کلاس و یا خارج شدن موضوع کلاس از طرح درس مصوب می‌باشد. که البته مشاهده‌ها بیانگر این مطلب است که دانشجویان بیشتر از آن مقداری که در گفتگوها اعلام کرده‌اند از تلگرام در کلاس درس استفاده می‌کنند و آنلاین هستند. به نظر می‌رسد شاید چون استفاده زیاد از شبکه‌های اجتماعی را منفی جایگاه علمی دانشجویی می‌بینند، این‌گونه اعلام کرده‌اند.
۲. کمیت و کیفیت کاربری شبکه‌های اجتماعی مجازی در میان دانشجویان دانشگاه امام صادق (علیه‌السلام)، در محل خوابگاه‌ها چگونه است؟
براساس مشاهدات، گفتگوها و مصاحبه‌های انجام شده در این پژوهش، بیشترین زمان استفاده دانشجویان از تلگرام، در محل خوابگاه‌ها و در زمان شب - قبل از خواب - صورت می‌گیرد. که به دلیل کلاس‌های درسی و کلاس‌های فوق برنامه دانشگاه، در طول روز مدت اندکی در خوابگاه‌ها هستند و همچنین هر سه گروه کاربران فعال، کاربران نیمه فعال و کاربران کم فعالیت دانشجویان در این امر مشترک بوده و دلیل‌شان حضور تمامی دوستانشان در تلگرام در آن زمان از شب است و اینکه فراغت بال بیشتری در آن زمان دارند.
کاربران فعال به طور میانگین ۴ ساعت قبل از خواب، کاربران نیمه فعال ۲ ساعت قبل از خواب و کاربران کم فعالیت به طور میانگین ۱ ساعت قبل از خواب از تلگرام استفاده می‌کنند.

۳. کمیت و کیفیت کاربری شبکه‌های اجتماعی مجازی در میان دانشجویان دانشگاه امام صادق (علیه‌السلام)، در محل مسجد دانشگاه چگونه است؟

بر اساس مشاهدات و مصاحبه‌ها مشخص شد که دانشجویان در مسجد دانشگاه تقریباً از شبکه‌های مجازی استفاده نمی‌کنند و به نظر می‌رسد به این دلیل باشد که به علت محدود بودن وقت نماز و ناهار و احیاناً استراحت کوتاه بعد از ناهار و همچنین لزوم آماده شدن برای کلاس‌های بعد از ظهر، دانشجویان ترجیح می‌دهند که این زمان محدود را فقط به انجام کارهای واجبهشان اختصاص دهند و حداقل استفاده را از شبکه‌های اجتماعی مجازی داشته باشند و دیگر اینکه در مسجد و سلف اکثراً همه هستند و می‌توانند دوستان خود را ببینند و به همین خاطر ارتباطات چهره‌به‌چهره بیشتر غلبه دارد.

۶. پیشنهادها

آنچه مشخص است مراحل توصیف، تبیین و سیاست‌گذاری درباره شبکه‌های اجتماعی مجازی از ابعاد مختلف با این پژوهش میسر نخواهد بود و با توجه به گسترش روزافزون سطح نفوذ این رسانه جدید، نیاز است تا به طور جدی، علمی و کارشناسی به این موضوع پرداخته شود.

در این راستا پیشنهادهایی برای پژوهش‌هایی که در آینده در حیطه موضوعی تحقیق حاضر هستند ارائه می‌گردد:

۱- پژوهش‌هایی در موضوع تأثیرگذاری شبکه‌های اجتماعی مجازی بر سبک زندگی دیگر دانشجویان و دانشگاه‌های کشور به خصوص زندگی خوابگاهی دانشجویان: پژوهش حاضر تنها یک دسته از عوامل تأثیرگذاری بر سبک زندگی دانشجویان، ارائه کرده و به اثبات تعداد معدودی از این عوامل پرداخت. اما این عوامل فراتر از کار این پژوهش است. لذا پیشنهاد می‌گردد تا پژوهش‌هایی در این رابطه با هدف تبیین شبکه عوامل تأثیرگذاری در چنین اجتماعاتی، صورت پذیرد.

۲- پژوهش‌هایی در موضوع کاربردهای رسانه‌ای شبکه‌های اینترنتی: همان‌طور که در این پژوهش عنوان شد، شبکه‌های اجتماعی تبدیل به رسانه‌ای مدرن شده‌اند که کاربران را از دیگر رسانه‌ها بی‌نیاز ساخته‌اند و پاسخگوی نیاز کاربران در تمام زمینه‌ها شده‌اند. اما آن‌طور که باید و شاید ابعاد رسانه‌ای این شبکه‌ها مانند سطح نفوذ،

- چگونگی انتشار خبر، قدرت تأثیر و... صورت نگرفته است.
- ۳- پژوهش درباره ظرفیت اقتصادی شبکه‌های اجتماعی مجازی: این شبکه‌ها توانسته‌اند ظرفیت‌های جدیدی را در زمینه کاریابی، گردش پول، تبلیغات و... ایجاد کنند. انجام پژوهش‌هایی در این زمینه می‌تواند به رونق اقتصاد کشور کمک کند.
- ۴- پژوهش‌هایی که به بررسی تأثیرات مختلف (روانی، اقتصادی، سیاسی و...) شبکه‌های اجتماعی مجازی می‌پردازد: توصیف وضعیت موجود شبکه‌های اجتماعی و استخراج آمارهای علمی که نشان‌دهنده این باشد که این‌گونه شبکه‌ها چه تأثیراتی بر جامعه می‌گذارند و تفاوت کاربران شبکه‌های اجتماعی و دیگران را بسنجد می‌تواند در تصمیم‌گیری‌ها بسیار راه‌گشا باشد.
- ۵- شناخت کارکردها و آثار فناوری‌های نوین ارتباطی، به ویژه شبکه‌های اجتماعی موبایلی در دستور کار قرار گیرد. و برای اینکه بتوانیم در کنار بهره‌برداری آگاهانه و فعالانه از شبکه‌های اجتماعی خود را در مقابل چالش‌ها و پیامدهای مخرب آن حفظ کنیم، باید «سواد رسانه‌ای» را ارتقا دهیم.
- ۶- برگزاری کنفرانس‌ها و سمینارهای علمی، برگزاری سخنرانی‌های رسمی با دعوت از افراد متخصص در حوزه رسانه‌های اجتماعی، معرفی پایگاه‌ها و سایت‌های اینترنتی معتبر فعال در حوزه مباحث مرتبط با رسانه‌های اجتماعی به دانشجویان، تهیه و توزیع فیلم‌ها و لوح‌های فشرده آموزشی مرتبط، از طریق تلفن همراه می‌تواند در بهبود و اصلاح رفتار دانشجویان برای استفاده از تلگرام در فعالیتهای آموزشی اثرگذار باشد. و ضروری است که این موضوع به عنوان یک فرصت، از سوی دانشگاه‌ها و سایر نهادهای ذی‌ربط، به ویژه رسانه ملی به رسمیت شناخته شود تا با اتخاذ رویکردی فعالانه، الزامات و بسترهای لازم برای مدیریت و تشویق دانشجویان و بهبود استفاده آنان از این شبکه در زمینه فعالیتهای آموزشی فراهم آید.

نتیجه‌گیری

یافته‌های پژوهش حاضر در دو بخش «کارکردها» و «کژ کارکردها» بررسی شدند. در بخش کارکردها موارد مثبت تأثیرگذاری شبکه‌های اجتماعی بر سبک زندگی دانشجویان (مانند فعالیت‌ها، اوقات فراغت، شغل، کارهای تشکیلاتی، روابط انسانی،

اطلاع‌یابی و اطلاع‌رسانی رویدادها، فعالیت‌های آموزشی و... و در بخش کژکارکردها موارد منفی تأثیرگذاری (مانند کاهش زمان مطالعه، استفاده سرکلاس، اختلال در خواب و دیر خوابیدن، وقت‌گیر بودن، اختلال در ارتباط چهره‌به‌چهره، ایجاد ترس و وحشت، انتشار بیش از حد اخبار و اطلاعات) این شبکه‌ها بر سبک زندگی دانشجویان ذکر شد؛ که این موارد (مؤلفه‌های) مثبت و منفی نیز براساس مؤلفه‌های سبک زندگی گفته شده در فصل ادبیات نظری، از دل مشاهده‌ها و مصاحبه‌های دانشجویان بیرون کشیده شده است.

از آنجایی که بخش عمده کاربران شبکه‌های اجتماعی مجازی را نوجوانان و جوانان تشکیل می‌دهند و حضور گسترده دانشجویان در شبکه‌های اجتماعی، فرصت بی‌نظیری را برای پیگیری تأثیرات کاربست این رسانه بر عملکردهای تحصیلی و قابلیت‌های آنان فراهم آورده است، پژوهش حاضر با هدف بررسی تأثیرات شبکه‌های اجتماعی مجازی بر دانشجویان انجام گرفت.

شبکه‌های اجتماعی به مثابه پدیده‌ای نوین از نسل جدید وب، توانسته است با بهره‌گیری از فناوری‌های نوین ارتباطی، آرمان‌های انسانی را در همه حوزه‌ها گسترش دهد؛ به طوری که با توجه به برخورداری از ظرفیت‌های مناسب، شرایط را برای توسعه در تمام ابعاد اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی ایجاد می‌کنند. شبکه‌های اجتماعی با اتکای به ظرفیت فرامتنی خود از گردآوری، سازمان‌دهی، ذخیره‌سازی و نشر اطلاعات در اشکال صوت، تصویر و متن و رقم مبتنی بر ابزار رایانه‌ای و مخابراتی بهره می‌برند.

مسئله اصلی اینجاست که به رغم تمامی مزایا و معایبی که در کاربرد شبکه‌های اجتماعی مجازی مطرح است، باید اذعان داشت که بسیاری از جنبه‌های فضای شبکه‌های اجتماعی مجازی و پایگاه‌هایی که در قالب رسانه‌های اجتماعی کار می‌کنند، هنوز ناشناخته و مکتوم مانده است. با توجه به اهمیت رسانه‌های نوین اجتماعی که به عنوان جزء جدایی‌ناپذیر در توسعه جامعه ارتباطی نقش ایفا می‌کنند، نگاه‌های متفاوتی در دسترسی و مدیریت فضای شبکه‌های اجتماعی وجود دارد. از این رو به نظر می‌رسد شناخت صورت مسئله و چپستی رسانه‌های نوین اجتماعی و بررسی تأثیرات آنها در قابلیت‌های مختلف افراد می‌تواند در بهره‌مندی از ابزارهایی که آثار مثبت و منفی آن به چگونگی تربیت و آگاهی هرچه بیشتر

کاربران نهفته است، مؤثر افتد.

از این منظر شناخت و درک شبکه‌های اجتماعی مجازی، از مهم‌ترین گام‌هایی است که برای استفاده حداکثری از ظرفیت رسانه‌های اجتماعی در جهت منافع جامعه می‌توان برداشت. لذا به نظر می‌رسد بیش از گذشته نیازمند تولید اطلاعات و آگاهی‌های سودمند برای ایجاد شناختی عمیق و نه سطحی از میزان گرایش افراد به این فضاها، مجازی، علل گرایش به شبکه‌های مجازی، سازوکار محتوا و متن‌ها و تأثیر کاربرد فضاها، شبکه‌ای با استفاده از روش‌های پژوهشی علمی هستیم (رسولی، ۱۳۹۱). از این‌رو مطالعه حاضر به طرح موضوع شبکه‌های اجتماعی مجازی پرداخته تا نسبت به جنبه‌های مختلف این پدیده در حال فراگیری در بین جوانان و دانشگاهیان شناخت بهتری ایجاد شود.

یادداشت‌ها

۱. Functionalism
۲. D. Mcquail
۳. Information
۴. Correlation
۵. Continuity
۶. Entertainment
۷. Mobilization
۸. participant observation
۹. non-participant

کتابنامه

۱. آذریخش، علی محمد (۱۳۹۱). «رویکردی نظری به تأثیرات شبکه‌های اجتماعی بر تولید ملی و اشتغال در میان جوانان. فصلنامه مطالعات جوان و رسانه، شماره ۶. ۹۵-۱۱۶.
۲. آریانی، ابراهیم؛ زاهی بابلان، عادل؛ معینی کیا، مهدی و خالق‌خواه، علی (۱۳۹۴). نقش شبکه‌های اجتماعی مجازی در قابلیت‌های پژوهشی دانشجویان تحصیلات تکمیلی. فصلنامه

- یادگیری الکترونیکی، ۶ (۲)، ۲۶-۳۹.
۳. ایگلتن، تری (۱۳۸۱). *درآمدی بر ایدئولوژی*، ترجمه اکبر معصوم بیگی. تهران: نشر آگه.
۴. بی، ارل (۱۳۸۱). *روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی*. ترجمه رضا فاضل. تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت).
۵. بل، دانیل (۱۳۸۹). *پایان ایدئولوژی‌ها*. ترجمه محبوبه مهاجر، تهران: باشگاه اندیشه.
۶. چراغ ملایی، لیلیا؛ کدیور، پروین و صرامی، غلامرضا (۱۳۹۳). استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی در آموزش: فرصت‌ها و چالش‌ها. *فصلنامه اندیشه‌های نوین تربیتی*، ۱۰ (۳)، ۲۹-۵۱.
۷. خداوردی، حسن (۱۳۸۷). *متدولوژی پژوهش کیفی*. نشریه ره‌آورد سیاسی، ۲۱.
۸. رسولی، محمدرضا (۱۳۹۱). ضرورت شناخت شبکه‌های اجتماعی مجازی. *ماهنامه تخصصی اطلاع‌رسانی*، نقد و بررسی کتاب، سال شانزدهم، دوره جدید، ۵۶.
۹. شاهنوشی، مجتبی و تاجی، محمدرضا (۱۳۹۱). تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر سبک زندگی جوانان در شهرستان شهرکرد. *مطالعات ملی*، ۳، ۹۱-۱۱۲.
۱۰. طالب، مهدی (۱۳۶۹). چگونگی انجام مطالعات اجتماعی. تهران: امیرکبیر.
۱۱. عزت‌زاده، مستوره؛ ربیعی، علی؛ فرهنگی، علی‌اکبر و سلطانی‌فر، محمد (۱۳۹۴). رتبه‌بندی میزان موفقیت شبکه‌های اجتماعی در ایفای نقش آموزشی از نظر نخبگان رسانه. *فصلنامه راهبرد اجتماعی فرهنگی*، ۵ (۱۷)، ۹۵-۱۱۱.
۱۲. عقیلی، سیدوحید و پوری، احسان (۱۳۹۰). تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی بر ارتباطات بین فردی کاربران. *فصلنامه فرهنگ ارتباطات*، ۳، ۱۸-۳۶.
۱۳. علیمراد، مصطفی (۱۳۸۹). سیر تطور شبکه‌های اجتماعی. *فصلنامه اطلاع‌رسانی، آموزشی و مطالعات رایانه‌ای علوم اسلامی*، سال نهم، ۳۱ (۴۸)، ۶-۱۳.
۱۴. فلیک، اووه (۱۳۸۷). *درآمدی بر تحقیق کیفی*. ترجمه هادی جلیلی، تهران: نشر نی.
۱۵. لیندلف، تامس و تیلور، برایان (۱۳۸۸). *روش‌های تحقیق کیفی در علوم ارتباطات*. ترجمه عبدالله گیویان، تهران: همشهری.
۱۶. مارشال، کترین (۱۳۷۷). *روش تحقیق کیفی*. تهران: پژوهش‌های فرهنگی.
۱۷. مهدوی‌کنی، محمدسعید (۱۳۸۷). *دین و سبک زندگی*. تهران: دانشگاه امام صادق (علیه‌السلام).
۱۸. مهدی‌زاده، سیدمحمد (۱۳۹۳). *نظریه‌های رسانه: اندیشه‌های رایج و دیدگاه‌های انتقادی*. تهران: نشر همشهری.
۱۹. نوروزی، محمدجواد (۱۳۹۱). عوامل ایجاد روابط صمیمانه در شبکه‌های اجتماعی مجازی و

حدود فقهی آن. (پایان نامه کارشناسی ارشد)، دانشگاه امام صادق (علیه السلام).
۲۰. هومن، حیدرعلی (۱۳۹۱). راهنمای علمی پژوهش کیفی. تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت). مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی.

21. Hamid, S. & Waycott, J. & Kurnia, S. & Chang, S. (2015). Understanding Students' Perceptions of The Benefits of online Social Networking use For Teaching and Learning. *The Internet and Higher Education*, Vol. 26, 1-9.
22. Hanson, T. & Drumheller, K. & Mallard, J. & McKee, C. & Schlegel, P. (2011). Cell phones, text messaging, and Facebook: Competing time demands of today's college students, *College Teaching*, 59 (1).
23. Imhof, M. & Vollmeyer, R. & Beierlein, C. (2007). Computer use and the gender gap: The issue of access, use, motivation, and performance, *Computers in Human Behaviour*, 23 (6).
24. Irwin, C. & Ball, L. & Desbrow, B. & Leveritt, M. (2012). Students' Perceptions of Using Facebook as an Interactive Learning Resource at University. *Australasian Journal of Educational Technology*, Vol. 28 (7), 1221-1231.
25. Isik, F. (2013). Comparison of The use of Social Network in Education Between North and South Cyprus. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, Vol. 103, 210-219.
26. Jacobsen, W. & Forste, R. (2011). The wired generation: Academic and social outcomes of electronic media use among university students, *Cyber Psychology, Behavior and Social Networking*, 14 (5): 275-280.
27. Java, A. & Song, X. & Finin, T. & Tseng, B. (2007). Why We Twitter: Understanding Microblogging Usage And Communities, *Proceedings of the Joint 9th WEBKDD and 1st SNA-KDD Workshop*, 12 August 2007, 56-65.
28. Kirschner, P. A & Karpinski, A. C. (2010). Facebook and academic performance. *Computers in Human Behaviour*, 26 (6), 1237-1245.
29. Mcquail, D (2006). Mcquail's Mass Communication Theory. London: Sage.
30. Milosevic, I. & Ivkovic, D. & Arsic, S. (2015). Facebook as Virtual Classroom: Social Networking in Learning among Serbian Students. *Telematics and Informatics*, Vol. 32, 576-585.
31. O'Brien, S. J. (2011). Facebook and other Internet use and the academic performance of college students. Temple University.
32. Pempek, T. & Yermolayeva, Y. & Calvert, S. (2009). College student's social networking experiences on Facebook. *Journal of Applied Developmental Psychology*, v30 n3, 227-238 May-Jun.
33. Racthman, P. & Firpo, D. (2011). Using Social Networking Technology to Enhance Learning in Higher Education: A Case Study Using Facebook, *Proceeding of 44th Hawaii international Conference on Systems Sciences*, 4-7 June, 1-10.
34. Sari-Motlagh, R.; Ebrahimi, S.; Nikfallah, A.; Hajebrahimi, S. & Shakiba, B. (2016). Lifelong Learning In Practice: The age of Discussion Through Social Media. *European Urology*, Vol. 69 (6), 1162-1163.
35. Simmel, G. (1990). *The Philosophy of Money*, Tom Bohomer & Pavid Frisby (Trans), Secondenlarged Ed., ew York: Routledge.
36. Teclehaimanot, B. & Hickman, T. (2011). Student-Teacher Interaction on

۲۵ کاربری شبکه‌های اجتماعی مجازی و جایگاه آن در سبک زندگی... / محمد پهلوانی زاده

Facebook, What Students Find Appropriate. *Tech Trends*, 55 (3).

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی